

Wilma Brons, Annjo van der Hooning,
Geanne Klapwijk

SHORT

Goed voorbereid naar het
buitenland

TERM

Wilma Brons, Annjo van der Hooning, Geanne Klapwijk

Short term

Goed voorbereid naar het buitenland

© 2008 Uitgeverij Kok
Postbus 5018, 8260 GA Kampen
www.kok.nl

Eindredactie: Vrouwke Klapwijk
Omslagontwerp: Garage BNO
ISBN 978 90 297 1873 8
NUR 707

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means – electronic, mechanical, photocopy, recording or any other – except for brief quotations in printed reviews, without the prior written permission of the publisher.

Inhoud

Intro

- 1 Motieven en luchtkastelen
- 2 Plannen maken
- 3 Mogelijkheden en onmogelijkheden
- 4 Goed voorbereid is het halve werk
- 5 Betrokkenheid
- 6 Ter plekke: shock op shock
- 7 Van God los?!
- 8 Help! Het gaat niet (zo) goed!
- 9 De terugkeer en daarna
- 10 Organisaties

Three nursus in Malawi

Portretten van Short termers

Literatuurlijst

Medewerkers

SHORT TERM

ZES

TER PLEKKE: SHOCK OP SHOCK

Ik kan me het gevoel nog goed herinneren. Alles was fantastisch die eerste paar maanden na aankomst in Ethiopië: de temperatuur precies goed, het straatbeeld boeiend, de mensen gastvrij en het eten super!

Maar dat prettige gevoel verdween daarna snel en het maakte plaats voor een depri stemming: echt alles is anders in dit land. De bedelaars op straat maakten me gek, de mensen begreep ik gewoonweg niet en het aparte eten werd ik ook zat. De cultuurschok had toegeslagen.

Iedereen die langer in een vreemd land verblijft dan de gemiddelde toerist krijgt ermee te maken. Wat gebeurt er eigenlijk met je als je door elkaar wordt geschud door de kennismaking met andere 'vreemde' manieren en gewoonten? Hoe ga je om met christenen die een heel andere geloofsbeleving lijken te hebben dan jijzelf? In dit hoofdstuk kijken we tenslotte ook naar de vraag hoe je kunt functioneren in een internationaal team van mensen die allemaal hun eigen culturele bagage hebben meegenomen.

Cultuurschok

Laat ik je meteen maar geruststellen: het ervaren van een cultuurschok is normaal! En de meeste mensen komen er goed doorheen. Het helpt wel als je weet wat er met je gebeurt tijdens zo'n periode. Je hoeft dan niet in paniek te raken en je weet dat deze heftige gevoelens tijdelijk zijn.

Waar hebben we het over? Als je een periode gaat wonen en werken in een voor jou vreemd land, kom je in aanraking met andere gewoonten, tradities, normen en waarden. Concreet gaat het misschien om eenvoudige zaken als: hoe je elkaar groet, hoe en wat je

XXXXXXXXXX

eet, op welke manier je elkaar 'de waarheid zegt', wat je belangrijk vindt in het leven en zelfs hoe je naar elkaar kijkt.

Al deze dingen (en nog veel meer) zijn gevormd door onze levensvisie, maatschappij, opleiding en opvoeding. Bewust en onbewust gaan we er van uit dat 'onze manieren' goed en juist zijn. *Natuurlijk* geef je iemand een hand als je je voorstelt, *natuurlijk* eet je met mes en vork, *natuurlijk* zeg je die persoon ronduit de waarheid en *natuurlijk* is zoute haring lekker! Maar als je in een Aziatisch land komt, blijken deze 'waarheden' opeens niet meer zo waar te zijn: geen hand, geen mes en vork, nooit recht voor z'n raap en *forget* die Hollandse nieuwe. Deze botsing van manieren en gewoonten kan een schok veroorzaken. Je raakt in de war, omdat alles wat jij belangrijk en gewoon vindt, ter discussie lijkt te staan.

PORTRET : *Martien van Dam*
 Studie: HEAO, Commerciële Economie
 Short termin: Sri Lanka
 Periode: september – december 2004
 Activiteit: lesgeven en begeleiden in twee weeshuizen van stichting Ceylon Christian Care aan de oostkust van Sri Lanka.

Naast de voorbereiding van de reis, werkzaamheden, inentingen en dergelijke is ook de verdieping in de cultuur en gewoonten van het land waar je naar toe gaat van groot belang! Ga praten met mensen die al eerder naar het land zijn geweest met een vergelijkbare opdracht en probeer zo veel mogelijk te leren over hoe mensen leven en waarom de mensen zo leven. Hierdoor voorkom je dat mensen zich aan bepaald gedrag ergeren doordat je dingen doet die voor jou heel normaal zijn, maar voor de mensen in dat land soms heel ongewoon zijn.

Tijdens mijn short term in Sri Lanka heb ik veel geleerd over de cultuur en leefgewoonten van de Tamil-bevolking. Wat het eten betreft vond ik het leuk om, zoals de 'locals', met de handen (lees rechterhand) te eten. De linkerhand moet je hierbij zeker niet gebruiken, omdat deze hand door veel (arme) mensen wordt gebruikt in plaats van het bij ons gebruikelijke wc-papier!

SHORT TERM

Moeilijk vond ik het om te zien hoeveel mensen in de ban zijn van de vele afgoden. Helaas is het niet mogelijk om hier uitgebreid op de cultuur- en religie verschillen in te gaan, maar belangrijk is om rekening te houden met het feit dat de positie van bijvoorbeeld vrouwen in derde-wereldlanden vaak wezenlijk anders is dan wij in Nederland gewend zijn. Ook zijn de mensen over het algemeen minder open en veel minder direct waardoor je soms snel een verkeerde conclusie kan trekken.

(Een paar dagen voor de tsunami van 2004 was Martien teruggereisd naar Nederland. Twee weken later is hij teruggegaan om noodhulp en wederopbouw te regelen. Na die tijd is hij diverse keren teruggeweest voor korte bezoeken aan projecten en het lesgeven van de kinderen.)

Drie fasen

Zo'n cultuurschok verloopt grofweg in drie fasen: enthousiasme, crisis en herstel. De eerste weken en maanden kan alles geweldig lijken. Voor *dé*ze mensen, voor *dít* project, voor *dít* land heb je al die voorbereiding gedaan. Die eerste fase is wordt ook wel een *honeymoon* fase (wittebroodsweken) genoemd. Het is één mooie droom. Deze gelukzalige fase gaat vaak na een aantal maanden over in een minder prettige periode: de kritische fase. Alles wat eerder nog mooi leek, is nu vervelend, lastig en balen. Het interessante straatbeeld wordt een ondoordringbare mierenhoop van mensen. Het lekkere, warme weer wordt eentonig; je mist de seizoenen. Het eens zo aparte eten komt je neus uit en je collega's zijn echt van Mars, niet te begrijpen.

In deze fase ga je ook de Nederlandse cultuur romantiseren: je verlangt naar Hema rookworst, in Nederland sta je *nóóit* langer dan 5 minuten in de rij voor het verlengen van je rijbewijs en thuis hebben mensen tenminste nog manieren.

Het goede nieuws is dat deze kritische periode weer voorbij gaat. Hoe lang de verschillende fasen duren, verschilt per persoon, maar binnen twee jaar heb je meestal de herstelfase wel bereikt. Als je voor een korte periode (minder dan 3 maanden bijvoorbeeld) naar het buitenland gaat, kan het zijn dat je nooit de 'kritische fase' bereikt.

In de herstelperiode ga je relativeren: Nederland is eigenlijk ook niet zo perfect en in dit land zijn eigenlijk ook wel heel veel goede din-

XXXXXXXXXXXX

gen. Je komt in balans en kunt *the best of both worlds* gaan waarderen.

Cultuurstress

Aan deze – voor een aantal mensen heftige - periode van cultuurschok komt een keer een einde. Wat echter blijft is zoiets als cultuurstress. Je woont en werkt nu eenmaal in een ander land en zult moeite blijven houden met bepaalde gewoonten en gebruiken. Dat is normaal en dat hoort er gewoon bij.

Hoe meer je je aanpast aan de lokale cultuur, des te meer cultuurstress je zult ervaren. Als je bijvoorbeeld de hele dag je deur open hebt staan, omdat je graag contacten wilt opbouwen met de mensen in je omgeving, zul je soms behoefte hebben aan privacy. Als je je dan niet even terug kunt trekken, ervaar je stress. Met deze cultuurstress kun je echter leren leven en je kunt er ook wat aan doen om er goed mee om te gaan.

Lachen mag

Hoe kom je goed door zo'n periode van cultuurschok heen en hoe ga je om met cultuurstress? Ik geef je een aantal handvatten (deze zijn vrij ontleend aan de brochure van R.L. Koteskey, *What Missionaries Ought to know about Culture Stress*):

- Laat je (negatieve) gevoelens toe. Het is een normaal proces van aanpassing waar je doorheen gaat. Welke dingen veroorzaken de meeste stress? Kun je daar iets aan doen?
- Accepteer de cultuur in het gastland zoals die is. Deze gewoonten zijn anders, niet perse verkeerd!
- Bepaal wie en hoe je wilt zijn. Welke zaken zijn voor jou niet opgeefbaar? Houd daar aan vast.
- Houd contact met andere Nederlanders en andere westerlingen. Zij begrijpen hoe je je voelt. En je mag best samen lachen om aparte gewoonten in het gastland! Humor is een geweldig wapen tegen stress.
- Trek je zo nu en dan eens helemaal terug! Je hebt momenten van rust en relaxen nodig. Denk aan lezen, muziek, wandeltochten en vakanties.
- Raak je stress op een positieve manier kwijt. Ga sporten, fitnessen of doe actieve spellen met mensen in je omgeving.

SHORT TERM

- Probeer een vriendschap op te bouwen met een familie in het gastland. Doe samen 'gewone' dingen (zoals: koken, eten, praten, wandelen en spelletjes doen). Zij kunnen je helpen de cultuur beter te begrijpen en te waarderen.

PORTRET : *Rebekka Pos*

Opleiding/studie: logopedie

Short termin: Zuid-Afrika, Kaapstad

Periode: één jaar

Activiteit: vrijwillig werk in een kindertehuis in de sloppenwijken. Het geven van logopedie, ergotherapie en het werken in een multidisciplinair team. Ook het geven van voorlichtingen over HIV/ aids.

Werken in de sloppenwijken en wonen in een rijkere buurt.

De omgeving kan zo snel als een kameleon veranderen. Je hoeft in Zuid-Afrika soms maar even te rijden om na het passeren van de grauwe benauwde sloppenwijken, de witte stranden en de glorierijke bergen te ontmoeten.

Op zich heb ik niet veel vakantie gehad, gewoon een lang weekend weg was voor mij al genoeg om het gevoel te krijgen alsof ik drie weken op vakantie was.

Ik bofte, want in Zuid-Afrika is alles ongeveer tien keer zo goedkoop als in Nederland. In een 'backpackers' hotel kun je al voor € 7,- de nacht doorbrengen in de wildernis of aan het strand.

Je kunt ook uit eten voor € 3,- of voor € 0,70 naar de bioscoop. Ik leefde onder andere van giften, dus ik stond bij de keuze van een heel mooie en hippe spijkerbroek van € 10,- al te zweten.

Ik leerde echt blij zijn met de kleine dingen om mij heen. Aan het eind van mijn werktermijn ben ik nog op 'vakantie' geweest naar een buurland, Namibië. Het meest droge land in zuidelijk Afrika met woestijnen en wilde dieren. In het wildpark zat ik 's ochtends om 7.00 uur, uit vrije wil, in mijn pyjama, alleen, op een bankje, met een boek (niet dat ik het las) naar wilde zebra's, neushoorns en impala's te staren. Voor mij iets onbetaalbaar, een ervaring die nooit meer uitgewist kan worden. Hopeloos verliefd werd ik...

XXXXXXXXXX

Kerkschok

Ik kan me het gevoel nog goed herinneren, die eerste keren in een Ethiopische kerk. Aan de ene kant het blijde gevoel van samen één te zijn in de naam van Jezus. Aan de andere kant begreep ik maar heel weinig van wat er nu echt werd gezegd en was de dienst zo heel anders dan thuis.

Ook al kun je je aardig redden in de taal van het land, dan nog kost het meestal veel moeite om een kerkdienst goed te volgen. Het taalgebruik is daar vaak formeler en men gebruikt woorden die je niet elke dag hoort.

Daarnaast kan de vorm van de kerkdienst heel levendig zijn (misschien naar jouw idee wel té levendig) of juist heel formeel en stijf. Een 'kerkschok' kan daarom deel uit maken van je cultuurschok. Ik heb regelmatig gezien dat zendingswerkers en vrijwilligers zich dan terug gaan trekken en de lokale kerk voor gezien houden. Dat lijkt mij een verkeerde reactie. Een christelijk werker of vrijwilliger zal juist een goed contact willen en moeten opbouwen met de lokale gemeente, óók als dat soms lastig is. En als je dat probeert, hoop ik dat je gaat ontdekken dat de Geest alle talen spreekt en ons helpt elkaar te begrijpen.

Wat concrete tips om met 'kerkschok' om te gaan.

- Onderhoud contact met de lokale christenen en kerk. Als je het lastig vindt om elke zondag naar de dienst te gaan, zoek dan een vorm waarin je bijvoorbeeld twee keer per maand naar de lokale dienst gaat en twee keer per maand naar een andere (Engelstalige) dienst. Leg dan uit waarom je dat doet.
- Pas je aan. Jij bent te gast in hun dienst en probeer niet om meteen van alles te veranderen of om duidelijk te maken dat je het er niet mee eens bent. Ik heb zendingswerkers meegemaakt die altijd vóór het einde de dienst verlieten of bleven zitten als iedereen ging staan. Dit soort 'stil protest' wordt niet gewaardeerd. Als je langere tijd ergens bent en een relatie met mensen hebt opgebouwd, kun je - voorzichtig - aangeven hoe jij tegen bepaalde zaken aankijkt en hoe het er in jouw kerk thuis aan toe gaat.
- Word actief. Je zult de kerk meer gaan waarderen als je buiten de diensten om met activiteiten mee doet. Is er een gebedsgroep of

SHORT TERM

een bijbelstudiekring waarin je kunt meedraaien? Zou je iets kunnen doen bij de zondagschool of het kinderwerk? Is er een programma voor tieners? Heb jij talenten op dat gebied die je kunt inzetten?

- Zorg dat je genoeg gestimuleerd wordt in je relatie met God. Als je maar weinig van de diensten begrijpt en je moeite hebt met de geloofsbeleving van de lokale christenen, zul je naar andere manieren moeten zoeken om geestelijk te blijven groeien. Heb je genoeg goede boeken en muziek? E-mail je met goede vrienden over je relatie met God? Is er een bijbel- of gebedskring in een taal die je goed begrijpt, waarbij je je kunt aansluiten? Let er wel op dat deze zaken aanvullend zijn op het contact met de lokale kerk en niet 'in plaats van'.

PORTRET : *Ditty Meerkerk*, Bleskensgraaf
 Studie/werk: leerkracht basisonderwijs, groep 7/8
 Short termin: Malawi (Afrika)
 Periode: 18 mei - 16 augustus 2007
 Activiteit: lesgeven aan kinderen van een zendingsechtpaar op weeshuisterrein St. Stéphanos.

Een mooie herinnering heb ik aan de zondag dat Paul, een Malawiaanse dominee en vriend, moest preken in Chileka. Paul is de man van Thea, een Nederlandse vrouw, die werkt in het weeshuis.

De dienst begon om kwart over negen, omdat wij toen arriveerden. Om half tien was de zondagschool aan de beurt voor een wedstrijd bijbelteksten opzeggen. Ongelofelijk maar waar: bij de prijsuitreiking bleek dat de beste 128 teksten, met vindplaats, had opgezegd! Ze had zo'n twintig minuten gedeclameerd. En in Nederland vinden we het al moeilijk om een tekst voor Kerst uit het hoofd te leren...

Hierna werd er een kind gedoopt, een ouderling bevestigd en een huwelijk ingezegend. Tja, als de dominee er een keer is, is het druk.

Na drie koren die prachtig zongen kon Paul om twaalf uur gaan preken. Over 1 Korintiërs 12. Thea vertelde dat het over de eenheid in de gemeente ging en de verschillende gaven van de Heilige Geest.

Toen we om een uur buiten stonden hadden we op zijn zachtst gezegd

XXXXXXXXXXXX

niet meer zoveel zitvlees. De enige onderbreking van het zitten op een houten plank, was de collecte: naar voren lopen om je gift in een schaal te leggen. Heel mooi is dat de dominee daarna het geld aan de Heer opdraagt in een kort gebed.

Buiten werden voorbereidingen getroffen om gezellig met elkaar te eten en te drinken. Daar kunnen we in Nederland wat van leren.

Multiculti-team

Ik kan me het gevoel nog goed herinneren. We begonnen aan een oriëntatiecursus in Kenia met een flinke groep nieuwe buitenlandse zendingswerkers die allemaal in Oost-Afrika gingen werken. Zo'n tachtig procent van de cursisten was Amerikaans.

Na een korte tijd werd me duidelijk dat ik totaal geen moeite had met de Afrikaanse cultuur, maar wél met de Amerikaanse gewoonten! Ik voelde me een *loser* als ik weer eens niet uit m'n Engelse woorden kwam, terwijl zij moedertaalsprekers waren. Ik vond het heel apart dat we *in the middle of nowhere* Amerikaanse pannenkoeken voor het ontbijt aan het bakken waren. En tijdens de avondsluiting rond het kampvuur voelde ik me een toeschouwer toen alle liederen die we zongen uit het Amerikaanse liedboek kwamen.

Het kan je zo maar gebeuren en misschien wel totaal onverwacht: je kunt goed overweg met de lokale medewerkers in het project, maar het gaat een stuk lastiger met die Britse, Duitse of Amerikaanse collega. Een conflict met een andere buitenlandse werker is één van de hoofdredenen waarom werkers eerder dan gepland teruggaan naar huis!

Er zijn allerlei factoren die een conflict of een stroeve verhouding kunnen veroorzaken. Zo kun je elkaar niet goed begrijpen vanwege de taal. Toen mijn Amerikaanse collega op een uitnodiging reageerde met *'Sure, I'll come'*, vond ik dat hij maar minnetjes reageerde, zo van: natuurlijk, als jij dat wilt, kom ik wel.

Het duurde even voordat ik begreep dat dit voor hem normaal taalgebruik was. Andere factoren kunnen zijn: de manier van werken, culturele gewoonten, directe of indirecte communicatie en verschillen in financiële ondersteuning. Daarnaast kunnen karakters ook nog botsen.

Ik geef dit lijstje niet om je de indruk te geven dat het werken in een internationaal team onmogelijk is, maar wel om je voor te bereiden

SHORT TERM

op wat zou kunnen gebeuren. Voor veel mensen (ook voor mezelf) is het werken in een multiculti-team een enorme verrijking!

PORTRET : *Wyneke van Horssen*
 Opleiding/studie: Sociaal Pedagogische Hulpverlening
 Short term in: Brazilië
 Periode: maart tot en met mei 2006
 Activiteit: afstudeerscriptie maken voor een instelling.

Eigenlijk kon ik het in eerste instantie nooit zo goed begrijpen dat zendingswerkers konden lijden aan onderlinge conflicten. Totdat ik drie maanden met veertien mensen bivakkeerde in een minihuisje in een grote sloppenwijk in Rio de Janeiro. Iedereen had zo zijn eigen cultuur en achtergrond.

Als eerste merkten we dat de Brazilianen eigenlijk helemaal niet open stonden voor verbeteringen of veranderingen. Wij hadden allerlei ideeën over de manier waarop we vanuit onze studie dingen op een efficiëntere manier konden aanpakken of konden aanvullen. Maar de Brazilianen die daar al jarenlang aan het werk waren, zagen hier in eerste instantie helemaal de noodzaak niet van in en vonden het ook vrij brutaal van ons dat we zomaar kenbaar maakten wat, naar onze mening, voor verbetering vatbaar was.

We hoorden deze opmerkingen altijd via een ander. Roberto was het bijvoorbeeld helemaal niet eens met onze visie, vertelde dit vervolgens aan Ricardo, en Ricardo vertelde dit weer tegen ons. Ondertussen zaten we iedere dag naast Roberto te eten. Maar als we hierover voorzichtig in gesprek probeerden te komen met Roberto zelf, dan gaf Roberto aan dat hij het fantastisch vond dat we waren gekomen en we geweldig werk deden.

Ik besepte dat, als we iets wilde bereiken, ik mijn eigen denkkader flink ter discussie moest stellen en in eerste instantie alles van de andere cultuur met enthousiasme moest aanvaarden. Toen ik dat deed werd de short term mission echt een verrijking voor mij. Ik ging de dingen bekijken vanuit een breder perspectief en deed veel nieuwe inzichten op. Ik was te gast. Dat betekende bijvoorbeeld genieten van gerechten die

XXXXXXXXXXXX

ik in Nederland beslist zou weigeren. Of mij voegen naar het programma van de instelling, hoewel ik het idee had dat het totaal niet efficiënt zou werken.

In ieder geval heeft het een stuk extra flexibiliteit aan mijn persoonlijkheid toegevoegd. Het was een uitdaging, vol verrassingen!

Er is heel wat te zeggen over het werken in een (internationaal) team. In andere boeken kun je daar meer over lezen. Ik noem hier slechts een paar punten.

- Accepteer de ander zoals hij (zij) is. Je hoopt dat de ander jou ook accepteert zoals je bent!
- Werk actief aan de opbouw van het team. Ontdek wat de sterke punten zijn van elk teamlid en maak daar gebruik van. Doe regelmatig activiteiten die je helpen een goed team te zijn en te blijven.
- Wees bereid van elkaar te leren. Zie de ander niet als 'concurrent', maar als partner. Samen kun je veel meer en je kunt veel van elkaar opsteken.
- Houd het doel voor ogen. Je hoeft niet perse met iedereen dikke vrienden te worden. Daar mag je best nuchter in zijn. Zorg dat je het doel van het team helder voor ogen hebt en werk er aan mee om dat doel te bereiken.

Het wonen en werken in een andere cultuur is niet altijd gemakkelijk en het kost je wat. Toch krijg je er enorm veel voor terug. De wereld wordt veel groter voor je en je beeld van God zal er anders van worden. We mogen een Vader dienen die door ál deze verschillende talen en gewoonten heen zijn Koninkrijk bouwt – wereldwijd!